

Phlogiston

Часопис за историју и филозофију
науке и технологије

Journal for History and Philosophy
of Science and Technology

UDC 001 (091)

27/2019

ISSN 0354-6640

ISSN 2620-1720 (Online)

MUSEUM OF SCIENCE AND TECHNOLOGY – BELGRADE
МУЗЕЈ НАУКЕ И ТЕХНИКЕ – БЕОГРАД

МУЗЕЈ НАУКЕ И ТЕХНИКЕ – БЕОГРАД
МУЗЕЈ MUSEUM OF SCIENCE AND TECHNOLOGY – BELGRADE

PHLOGISTON

27

ЧАСОПИС ЗА ИСТОРИЈУ И ФИЛОЗОФИЈУ
НАУКЕ И ТЕХНОЛОГИЈЕ

Journal for History and Philosophy of Science
and Technology

Београд – Belgrade
2019

ФЛОГИСТОН

број 27 – 2019

UDC 001 (091)

ISSN 0354-6640 (Штампано издање)

ISSN 2620-1720 (Online)

Издавач

Музеј науке и технике – Београд

Скендер-бегова 51

тел: 30 37 962; факс: 32 81 479

е-пошта: Phlogiston@MuzejNT.rs

Museum of Science and Technology – Belgrade

51 Skender-begova Street

Tel: +381 11 30 37 962; Fax: +381 11 32 81 479

Email: Phlogiston@MuzejNT.rs

За издавача / For the Publisher

Рифат Куленовић / Rifat Kulenović

Лектура / Proofreading

Катарина Спасић (КАУКАИ) / Katarina Spasić (KAUKAI)

Превод / Translation

Катарина Спасић (КАУКАИ) / Katarina Spasić (KAUKAI)

Дизајн корица / Cover Design

Марко Јовановић / Marko Jovanović

Прелом / Layout

Кранислав Вранић / Kranislav Vranić

Штампа / Printing

BiroGraf Comp doo, Земун

Тираж / Print Run

500

Ова публикација је објављена уз финансијску подршку
Министарства културе и информисања Републике Србије

This publication has been issued with the financial support of the
Ministry of Culture and Information of the Republic of Serbia

Драгољуб А. Цуцић¹

Регионални центар за таленте „Михајло Пупин“, Панчево

Никола Конески²

Универзитет у Београду, Филозофски факултет, мастер академске студије, студијски програм: Историја, Београд

ШКОЛОВАЊЕ МИХАЈЛА ПУПИНА ДО ОДЛАСКА ИЗ ПАНЧЕВА 1872. ГОДИНЕ

Апстракт

Михајло Пупин учио је, прво Главну школу, а затим и Вишу реалну школу у Панчеву од 1867. до 1872. године. У раду су представљени учитељи Михајла Пупина у Идвору и Црепаји, као и сви они који су му предавали у Главној школи и Вишој реалној школи у Панчеву, под пуним именом и презименом. Велики број података који се износе у раду се први пут представља јавности. Такође, на основу досадашњих сазнања, приказана је хронологија школовања Михајла Пупина до његовог одласка у Праг.

Кључне речи: Михајло Пупин, Панчево, школовање, Главна школа, Виша реална школа

1. Увод

Написано је више радова који се тичу Михајла Пупина, у којима се аутори баве његовим животом или постигнућима у његовој дугој академској и научној каријери. Сам Михајло Пупин је, посебно својом аутобиографијом, допринео да његов живот и професионални рад буду познати и дуго након његове смрти. Међутим, и поред свега тога, постоје још увек неразјашњени детаљи који се тичу Михајла Пупина. У овом раду начињен је историјски осврт на његово школовање у

¹ dragoljub.cucic@gmail.com; dragoljub.cucic@rctpupin.edu.rs

² nikolakoneski31@gmail.com

Панчеву. Рад представља наставак написаних радова Драгољуба Цуцића: *О њроји Васи Живковићу и Михајлу Пуџину, О њресудном уџицају њројџе Васе Живковића на Михајла Пуџина њриликом њејовој одласка у Прај, 150 јодина од њоласка у школу Михајла Пуџина у Панчеву; и Николе Конеског: Учиџџџи и ученици „Главне школе” у Панчеву од 1853. до 1871. јодине, Учиџџџи и ученици Ниже/Више реалне школе у Панчеву од 1851. до 1872.* Циљ је био да се на што вернији начин, са што више чињеница, прикаже период у животу Михајла Пупина током школовања у Идвору, Црепаји и Панчеву.

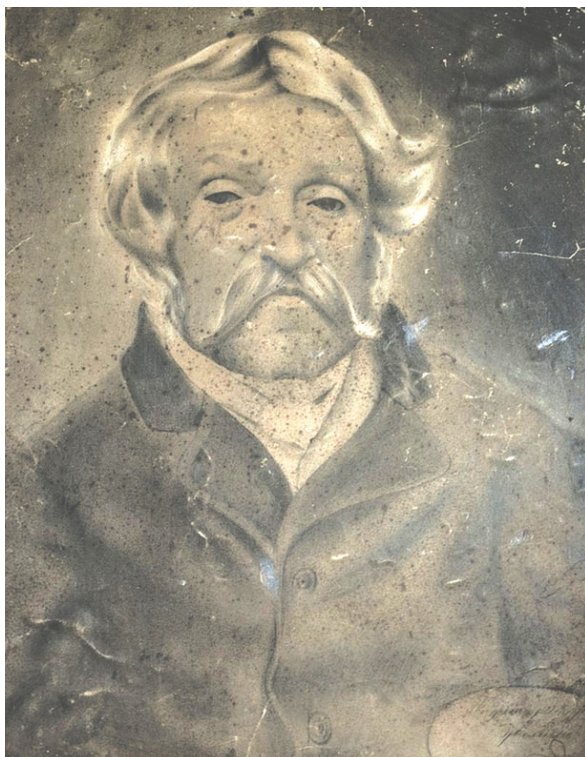
Неименованим лицима (написана су била углавном само презимена) са групне карикатурне слике Франца Софке, која се налази у Музеју Михајла Пупина у Идвору, придодата су имена. Прецизно су описани професори у Вишој реалној школи коју је у том периоду похађао будући велики научник и професор, а за које се досад само нагађало да су учествовали у његовом образовању. Ликовима који су осликани на карикатурном цртежу придодата је кратка биографија.

2. Основна школа у Идвору

Прва два разреда Михајло Пупин завршио је у Идвору. Ниже основне школе (вероисповедне школе), које су постојале по насељеним местима, трајале су две године (поред тривијалних школа у Војној граници постојале су и општинске вероисповедне школе, у којима су радили приватни учитељи. Општине су обезбеђивале исправну школску зграду и стан за учитеља. Православне парохије су морале да оснују српске тривијалне школе које би издржавала црквена општина. Учење у тим школама сводило се на обуку читања, писања, рачуна и веронауке. Њихово издржавање је било доста тешко пошто су општински приходи намењени за школе били мали).³

Према копији писма, које је урамљено и налази се у холу ОШ Михајло Пуџин у Идвору, у којем Михајло Пупин препоручује мештанима да воде рачуна да имају учитеља а не учитељицу, а и према писању у аутобиографији, закључујемо да му је та два разреда предавао учитељ. То потврђује и Оливера Скоко, ауторка изложбе организоване поводом 160. година од рођења Уроша Предића, *Дакле, Ви сџџџџај Урош Предић?*, која Пупинов цртеж, који је у власништву Народног музеја Зрењанин, датира у 1871/2. годину, а наводни да је на њему

³ Лазар Ђелап, *Српске школе у Славонско-сремској војној јраници* (Београд: Архивист, 1964), 169–172.

Слика 1. Пупинов цртеж Косте Исаковића

нацртао Косту Исаковића, свог учитеља из Идвора (креон на папиру, 45x34cm).⁴ Важно је навести и тврдњу Војислава Исаковића, потомка Косте Исаковића, градског физикаса у Зрењанину 1932. године, који за Косту Исаковића каже да је трговац из Фаркаждина. Др Војислав Исаковић је у то време био власник Пупиновог цртежа Косте Исаковића који се данас налази у Народном музеју Зрењанин. Остаје отворено питање, за неки други рад: Ко је био Коста Исаковић?⁵

⁴ Оливера Скоко, *Дакле, Ви сће њај Урош Предић?* Изложба из фонда Народне музеја Зрењанин поводом 160 година од рођења сликара (Зрењанин: Народни музеј Зрењанин, 2018), 41.

⁵ Војислав Исаковић, “Један сликарски рад г. Мих. Пупина као средњошколца”, *Гласник историјској друштва у Новом Саду*, 5, 13 (1932): 462. [Користимо прилику да се захвалимо Живојину Жики Петровићу, директору и уреднику научне телевизије *Brain's*, који нас је упутио на текст др Војислава Исаковића].

Према „временској линији” његовог школовања, пратећи је уназад, од познатих докумената ка почетку школовања, Пупин је у идворској основној школи највероватније учио:

1862/63. школске године – 1. разред ниже основне (вероисповедне) школе

1863/64. школске године – 2. разред ниже основне (вероисповедне) школе

Препорука, не и обавеза, у Аустријској царевини, била је да деца у школу полазе са шест година.

У аутобиографији се може пронаћи да је за славу Светог Саве Михајло Пупин декламовао о Светом Сави, и како је мајка Алимпијада наговорила мужа Константина да Михајла Пупина пошаљу на школовање у Панчево.

3. Тривијална школа у Црепаји, 1864–1867

Код Јована Ердељановића се, у делу када пише о Идвору, може пронаћи како су у селу одавно имали школу, и како је „за време Границе” по 3–4 ђака настављало школовање у немачкој школи.⁶ У аутобиографији Уроша Предића постоји одељак који потврђује да је Михајло Пупин ишао у „припремну школу” на немачком језику, пре него што је наставио школовање у Панчеву, у Црепаји. Тиме се разрешава дилема која се често може пронаћи у текстовима о Михајлу Пупину, како је он након Идвора наставио школовање у Перлезу или у Црепаји. Школске 1860/1. године је учитељ у Црепаји био Цирил (Кирил?) Ранић.⁷ Такође, и 1866. године у Црепаји је учитељ још увек био Ранић, а подучитељ Матеја Чошић⁸ – што значи да су они били учитељи и Михајлу Пупину.

„[...] Он је – иако четири година старији (3 године, прим. аутора) – био мој друг из ђачког доба у Црепаји, где смо заједно похађали ‘Немачку школу’ као припрему за прелаз у панчевачку ‘Реалку’...”⁹

⁶ Јован Ердељановић, *Срби у Банату – насеља и сџановништво* (Нови Сад: Матица Српска, Прометеј, 1992).

⁷ *Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes für 1860-61* (Wien: Aus der k.k. Hof- und Staatsdruckerei, februar-matz 1861), 700.

⁸ *Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes für 1866* (Wien: Aus der k.k. Hof- und Staatsdruckerei, april 1866), 687.

⁹ Дарко Гарић, *прир, Аутобиографија Уроша Предића 1857-1953* (Београд: Карић фондација, 2003), 31.

Пратећи редослед година, пошто је тривијална школа (или четно-тривијална, како се такође може пронаћи у литератури) претходила одласку у Панчево, онда је следеће школске године похађао три разреда у Црепаји:

1864/65. школске године – 1. разред тривијалне школе

1865/66. школске године – 2. разред тривијалне школе

1866/67. школске године – 3. разред тривијалне школе

4. Панчево у периоду док се Михајло Пупин школовао у њему

Временски период док је Михајло Пупин боравио у Панчеву учећи школу, био је врло динамичан у политичком и друштвеном смислу. Михајло Пупин се школовао у Панчеву у време када су нарастале тензије у Аустроугарској, како због многих одлука двора у Бечу, тако и због економске кризе која је узела маха тих година. У том периоду у Панчеву је живео песник и доктор Јован Јовановић Змај (1833–1904). У „српској Спарти” био је то период интезивне активности адвоката и народног трибуна др Светислава Касапиновића (1839–1922), оснивача *Панчевца* Јована Павловића (1843–1892), браће Каменка (1845–1916) и Павла Јовановић (1847–1914).¹⁰

У време када је Михајло Пупин ишао у школу Панчево је било место од око 17.000 становника (према попису из 1869. године). Идвор је 1872. године имао 2.079 становника.¹¹

5. Школовање Михајла Пупина у Панчеву

Према документу који се налази у Музеју Михајла Пупина, у Идвору, он је четврти разред Главне школе, у Панчеву, завршио 1868. године. То значи да је почео да је похађа 1867. године.

Михајло Пупин није био из имућне породице. Он је већ као веома млад морао да се бори са животним неприликама које су му се наметнуле. У писму које је прота Васа Живковић написао свом пријатељу Константину Пејчићу, стоји и следеће:

¹⁰ Драгољуб Цуцић, „О проти Васи Живковићу и Михајлу Пупину”, у *Зборнику радова са скупа поводом 150 година од рођења Михајла Пупина*, ур. Драгољуб Мирјанић (Бања Лука: Академија наука и умјетности РС, 2004), 19–27.

¹¹ Ивана Б. Спасовић, *Злаћа вредне: Образовање женске деце у Јужном Банату од 1874. до 1918. године* (Панчево: Историјски архив у Панчеву, 2014), 469.

„Пупин је син граничарски. Без помоћи очина, сам себи остављен, онако млађан [...] управо дете, још је морао другу децу подучавати и себи онако рано хлеба и хаљиница набављати и опет ваљаношћу попети на прво место. Е вала му и благо нама, кад имамо таквих ваљаних Србчића [...] хиљадило нам се.”¹²

Постоји више доказа да је Михајло Пупин добијао стипендију док се школовао у Панчеву. У писму, које 23. августа 1872. године шаље Општински уред Идвор поводом молбе Михајла Пупина да добије стипендију за наставак школовања у Прагу, стоји:

„Од стране обштинског уреда осведочава се сасвим истинито, да се овдашњи житељ земљодјелац Коста Пупин [...] у потребном сиротињском стању налази, зашто својом имовином од 12 ланаца оранице, 5 ланаца ливаде и по ланца винограда, своју из 5 душа састојећу фамилију [...] ктому сиротињству придружава се старост и немоћност Косте Пупина и његове супруге Пијаде...”¹³

6. К.К. HAUPTSCHULE (Главна школа), 1867–1868

Из аутобиографије Уроша Предића, који је био један разред иза Михајла Пупина, када пише о времену школовања у Панчеву, може се сазнати следеће:

„Кад сам навршио осам година морао сам да напустим родитеље и поћи на даље школовање, најпре у Црепају у *Komagnieschule* са три разреда где се учило немачки [...] У Панчеву сам пошао у ‘*Oberschule*’, то је четврти разред немачке школе из које се прелазило у Реалку, најпре са шест разреда, а после 1870. год. седам разреда и матуром. Наставни језик је био немачки, а професори одлични тако да је Панчевачка реалка била на гласу чак и у Бечу, где су студенти Панчевци показивали најбољу спрему. Професори су били типични за аустријску владаваину: Чеси, Пољаци, Словенци, Немци...”¹⁴

¹² Душко М. Ковачевић, *Васа Живковић: живој, рад и њесништво* (Панчево: Народна библиотека „Вељко Влаховић”; Београд: Народна библиотека Србије; Нови Сад: Матица Српска, Војвођанска академија наука и уметности, 1990), 42.

¹³ Историјски архив у Панчеву (ИАП), Магистрат муниципалног града Панчева (Маг.) II 4036/1872.

¹⁴ Гарић, *Аушойоршреј Уроша Предића 1857-1953*, 41.

Слика 2. Зграда Главне школе (лево). Разгледница из 20. века.

У аутобиографији Уроша Предића – први део, до 1921. године, може се пронаћи следеће:

„[...] Год. 1866, у својој деветој години морадох већ да напустим родитељску кућу, и да пођем у немачку основну школу у Црепаји [...] Четврти разред немачке школе такозвани ‘Oberschule’ свршио сам у Панчеву.”¹⁵

Михајло Пупин је четврти разред Главне школе у Панчеву похађао 1867/68. године. Царско-краљевска Главна школа (к. к. Hauptschule) у Панчеву је била основна школа која је омогућавала наставак школовања. Нижи разреди ове школе називани су Тривијалном школом, а учитељи тих разреда тривијални или нижи учитељи, док је највиши разред називан Вишом школом (Oberschule), а учитељ тог разре-

¹⁵ Ibid., 10.

да виши учитељ. Наставни језик, као и језик администрације, био је немачки.¹⁶

У сведочанству из 1867. године Георга Јанешева из Сефкерина, који је похађао 4. разред Главне школе у периоду када је тамо био Михајло Пупин, види се да су слушали следеће предмете: веронауку, немачки језик (читање, говор, писање, усмено и писмено песме), лепо писање, рачунање, цртање и читање српског језика. Михајло Пупин је похађао Главну школу:

1867/68. школске године – 4. разред

Спратну зграду, поред римокатоличке цркве, у којој се налазила Главна школа, изградио је 1828. године Фридрих Кверфелд (Friedrich Querfeld). Зграда је касније више пута проширивана. У литератури се може наћи и податак да је ова зграда срушена и да је крајем 19. века изграђена нова зграда, односно зграда која и данас постоји.

Наставни кадар Главне школе, у периоду док ју је Михајло Пупин похађао, били су:

- оберлерер (виши учитељ): Петар Кукуљан (Peter Kukuljan)
- лерер (учитељ): Јозеф Штрауб (Joseph Straub) и Веделин Халас (Wendelin Hallasz)
- унтерлерер (нижи учитељ): Павле Стојадиновић (Paul Stojadinović) и Јулиус Јулхер (Julius Julcher)

In der Militär-Grenz-Communität Pancsova.	
<i>Oberlehrer.</i>	Kukuljan, Peter.
<i>Lehrer.</i>	{ Straub, Joseph.
	{ Hallász, Wendelin.
<i>Unterlehrer.</i>	{ Stojadinović, Paul.
	{ Julcher, Julius.
<i>Mädchen-Lehrerin.</i>	Ricci, Antonia.
<i>Unterlehrerinnen.</i>	{ Weber, Maria.
	{ Rohrbach, Caroline.

Слика 3. Списак учитеља Главне школе

Михајло Пупин се у уписници у 4. разреду Главне школе налази под редним бројем 60. У њој се може приметити да је погрешно заведено да је Михајло Пупин рођен 1855. године, као и да је опсег година када су сви рођени 1854-59.

¹⁶ Никола Конески, „Учитељи и ученици „Главне школе” у Панчеву од 1853. до 1871. године”, *Гласник музеја Банаџа – Прилози за науку, уметност и културу*, 19 (2017): 25–27.

У школској 1867/68. години када је Пупин похађао четврти разред, учитељи у том четвртом разреду Главне школе били су Кукуљан и Шербауер.

Петар Кукуљан рођен је у Тителу 1814. године. Био је римокатоличке вере, ожењен и отац три девојчице и једног дечака, Фердинанда, који је био ученик Главне, али и Реалне школе у Панчеву. Кукуљан долази у Панчево 1860. године, када је премештен из Главне школе у Петроварадину. Тада је већ имао велико радно искуство. Као учитељ је радио још од 1833. године. Дошавши у Панчево, најпре је био учитељ трећег разреда, до 1863. године. Те године је умро виши учитељ Трифун Лазић и на месту учитеља четвртог разреда наследиће га Кукуљан. Сачувани документи у Историјском архиву у Панчеву сведоче да је Кукуљан од самог почетка рада у Панчеву често био предмет оптужби. Оптужен је да је злостављао једног ученика, да је приликом вршења надзора над школом за девојчице увредио мајку две ученице, као и да се грубо понашао према деци која не науче беспрекорно лекције. На крају је Кукуљан премештен из Панчева у Карансебеш по казни, и то о личном трошку. Његову функцију је преузео Шербауер.¹⁷

Георг Шербауер преузео је функцију вишег учитеља након Кукуљана, дошавши из Карансебеша, почетком 1868. године. И он је имао велико радно искуство. Као учитељ је радио од 1842. године. Он је био веома брижан према деци – по његовом мишљењу она су као нежне биљке којима су потребни ваздух, светлост и топлота. Остало је као предање како је био веома пажљив према колегама. У панчевачкој Главној школи је радио до 1869. године, када се враћа у Карансебеш.¹⁸

7. К.К. OBERREALSCHULE, PANCSOVA (Виша реална школа), 1868–1872.

Виша реална школа у Панчеву била је школа из које ће се развити панчевачка Гимназија и њу су ученици похађали након завршене Главне школе. Два годишта четвртог разреда Главне школе претворена су 1851. године у дворазредну Нижу реалну школу (к.к. Unterrealschule). Она је проширена школске 1858/59. године. Нижа реална школа је 1863. године претворена у Вишу реалну школу (к.к. Oberrealschule).

Нижа реална школа је више пута мењала своје седиште. У време школовања Михајла Пупина била је смештена у стари војни магацин,

¹⁷ Ibid., 32–33.

¹⁸ Ibid., 34.

Слика 4. Изглед Више реалне школе коју је похађао Михајло Пупин

на месту где се данас налази зграда Гимназије. У тој старој згради је школа остала све до 1885. године, када је привремено пресељена да би се на месту те старе, трошне зграде подигла нова зграда у којој се данас налази Гимназија.

Септембра 1863. године, Бригада је доставила панчевачком Магистрату рескрипт Министарства рата о именовању учитељског кадра за нову Вишу реалну школу која ће се отворити 1. октобра. Према рескрипту школа ће имати седам учитеља: Јевшенег (Joseph Jevschenag, постављен за провизорног директора и предаваће математику и физику), Книр (Josef Knirr, природно-математички предмети), Слезак (Anton Slezak, хемија и биологија), Хауер (Gustav Hauer, историја и географија), Грасл (Peter Grassl, технички предмети), Бергер (Josef Berger, немачки језик и књижевност) и Софка (Franz Sofka, лепо писање и цртање). Веронауку ће предавати Живковић – православни, и Пецрик (Franz Petzrik) – католички катихета.¹⁹

Виша реална школа, 1868-1872.

Михајло Пупин је Вишу реалну школу похађао:

1868/69. школске године – 1. разред

1869/70. школске године – 2. разред

1870/71. школске године – 3. разред

1871/72. школске године – 4/5. разред

¹⁹ ИАП, Маг. II 2839/1863.

7.1. Школска година 1868/69. – први разред²⁰

Годину дана раније, док је Пупин био у 4. разреду Главне школе, предмете у Вишој реалној школи су предавали:

- Веронаука (2 часа недељно) – Васа Живковић
- Немачки језик (5 часова недељно) – Адолф Валдау (Adolf Waldau) (од 22. јуна Јозеф Книр)
- Српски језик (3 часа недељно) – Александар (Бранко) Рајић
- Географија и историја (4 часа недељно) – Адолф Валдау (од 22. јуна Емил Тонабауер (Emil Thonabauer))
- Аритметика (4 часа недељно) – Симон Кос (Simon Koss)
- Јестаственица (Природопис) (3 часа недељно) – Јозеф Книр
- Геометрија и геометријско цртање (8 часова недељно) – Јозеф Книр
- Краснопис (2 часа недељно) – Фердинанд Мајер

У књизи *Војне шеме Аустријској царсџва за 1868*, у години када је Михајло Пупин пошао у први разред Више реалке, као професори се наводе: Јозеф Книр, Антон Слезак, Франц Софка, Емил Тонабауер, Симон Кос, Антон Гаспарини (Anton Gasparini), Карл Клеклер, Фердинанд Мајер, Петер Грасл и Адолф Валдау (умро је 19. јуна 1868, а како је школска година почињала у августу он није предавао Михајлу Пупину). Римокатолички катихета био је Јакоб Цајтлер (Jacob Zeitler), а православни катихета био је Васа Живковић. Директор школе био је Јозеф Левшенаг, доктор филозофије.²¹

7.2. Школска година 1869/70. – други разред

Други разред заједно са Михајлом Пупином похађају: Ванер Максимилијан (Wanner Maximilian), Ерле Игнар (Erle Ignar) и Петар Вукашиновић (Peter Vukasinović) – сви су из Панчева. Урош Предић похађа у то време први разред.²²

²⁰ *Fünfter Jahresbericht über die Kaiserl. Königl. Oberrealschule in der Militärgrenz-Communityt Pančova : für das Studienjahr 1868* (Wien: A. Pichler's Witwe und Sohn, 1868).

²¹ *Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes für 1868, 1867, 755.*

²² Именик ученика који су након краја другог семестра добили примуђство налази се у Музеју Михајла Пупина у Идвору.

Те 1870. године, 2. разред је похађало 48, а 3. разред 33 ученика. Било је запослено 10 професора, 1 суплент, 1 доцент, 2 вероучитеља и 2 послужитеља.²³

У књизи *Царско-краљевске Војне шеме, 1869-1870, њрви део* може се пронаћи да се као професори Панчевачке реалке наводе: Јозеф Книр, Антон Слезак, Франц Софка, Симон Кос, Антон Гаспарини (Anton Gasparini), Емил Тонабауер, Карл Клеклер, Фердинанд Мајер и Петер Грасл. Звање *Real-Lehrer* имао је Франц Рихтер (Franz Richter). Римско-католички катихета био је Јакоб Цајтлер, а православни катихета био је Васа Живковић. Директорско место у школи је тада било упражњено.²⁴ Непромењен састав професора био је и у наредној години.²⁵

На изложби цртежа у „Вишој реалци”, организованој јула 1870. године, види се да Михајло Пупин, ученик 2. разреда, учествује са својим цртежом, и чак је споменут као један од ђака „чије су слике најбоље”.²⁶

7.3. Школска година 1870/71. – трећи разред

У Историјском архиву у Панчеву, у уписницама, може се пронаћи да је Михајло Пупин на полугодишту и крају трећег разреда Панчевачке реалке имао следеће оцене:²⁷

- Владање (Sittliches Betragen) – похвално/похвално
- Вредноћа (Fleiß) – одличан/одличан
- Катехезис (Religionslehre) – одличан/одличан
- Немачки језик (Deutsche Sprache) – задовољавајуће/задовољавајуће
- Српски језик (Serbische Sprache) – одличан/похвално
- Географија (Geografie) – похвално/похвално
- Математика (Mathematik) – одличан/одличан
- Геометрија или геометријски цртеж (Darstellende Geometrie oder geometrisches Zeichnen) – одличан/похвално
- Физика (Fisik) – одличан/одличан

²³ Милан Тодоровић и Елза Хеш, *Историја школа у Панчеву у XVIII и XIX веку* (I део) (Панчево: Историјски архив у Панчеву, 1987), 81.

²⁴ *Kais. königl. Militär-Schematismus*, 1870, 874.

²⁵ *Kais. königl. Militär-Schematismus*, 1871, 881.

²⁶ *Панчевац*, 58, 19. 7. 1870.

²⁷ ИАП, Ф. 13, Oberrealschule, уписница број 70, 1870/71. година.

- Хемија (Chemie) – похвално/одлично
- Слободно цртање (Freies Handzeichnen) – одличан/одличан
- Спољна форма писања радова (Äußere form der schriftlichen Arbeiten) – врло препоручљиво/врло препоручљиво
- Број пропуштених лекција (Zahl d. versäumten Lehrstunden) – похвално/похвално
- Укупан утисак (Allgemeine Zeugnisklasse) – одличан/одличан

Михајло Пупин је током школовања у трећем разреду живео код Ане Оморац.²⁸ Како нису сачуване уписнице за године пре 1870/71. и годину 1872/73, није познато да ли је Пупин код ње живео све време док се школовао у Панчеву.

7.4. Школска година 1871/72. – четврти и пети разред

Према депеши број 2083, послатој из 23. трупне дивизије, 1. војне команде у Темишвару, потписане од стране фелдмаршала Скудијеа, 19. 10. 1871. године, види се да је Михајло Пупин похађао 4. разред Више реалне школе и да му је одобрена стипендија од 100 гулдена.²⁹

Из писма упућеног Црквеној и политичкој општини у Панчеву, које је написао августа 1872. године, види се да је Михајло Пупин завршио 5. разред Панчевачке реалке. Писмо је написао зато што је због инцидента, начињеног првог маја, када је ухваћен како гази Аустроугарску заставу, био пред избацивањем из школе. На предлог проте Васе Живковића, написао је молбу Црквеној општини за стипендију, која је требало да му омогући наставак школовања.³⁰ Михајло Пупин је школску 1871/72. годину почео као ученик 4. разреда, а завршио је као ученик 5. разреда. Није познато како је то извео. Вероватно је ванредно полагао испите и као добар ученик „убрзано” похађао школу, с обзиром да су те 1871. године, 4. нижа разреда Реалке претворена у Нижу реалну гимназију.

Према сачуваном сведочанству (30. 7. 1872) о завршетку 3. разреда Више реалне школе, Петра Тодоровића из Глогоња, може се видети да су му предавали: Васа Живковић – веронауку, Франц Рихтер – немачки језик, Јохан Шнебергер – мађарски језик, потпис нечитак – српски

²⁸ Ibid.

²⁹ ИАП, Маг. II 5125/1871.

³⁰ Драгољуб Цуцић, „О пресудном утицају проте Васе Живковића на Михајла Пупина приликом његовог одласка у Праг”, у *Зборник радова са 11. Конгреса физичара Србије и Црне Горе*, ур. Никола Коњевић, Борко Вујичић и Предраг Мирановић (Петровац: Друштво физичара Србије и Црне Горе, 2004), 9, 13–16.

језик,³¹ Фердинанд Јелинек – географију и историју, Јохан Хофнер (Johann Hoffner) – физику, Франц Софка – геометријско цртање и Магер – слободно цртање. Директор је био Јозеф Книр, а разредни старешина те године за 3. разред био је Франц Рихтер (Franc Richter).³²

8. Карикатура-цртеж професора Михајла Пупина у Вишој реалној школи

Фотографија карикатуре-цртежа коју је урадио Франц Софка, професор Више реалне школе, налази се у Музеју Михајла Пупина у Идвору. Од 17 личности на слици (има их 17 иако их у идворском музеју броје 18), једна није идентификована – није ништа о њој наведено, док је осталима наведено само презиме.

Још 1864. године су многи од нацртаних професора радили у Вишој реалки. Директор је био Јозеф Јевшенаг, а учитељи (тек од фебруара 1866. су добили титулу професора) су били: Јозеф Книр, Антон Слезак, Франц Софка, Симон Кос, Емил Тонабауер и Петар Грасл.³³

1. Васа Живковић (1819–1891), православни катехета. Српски песник и свештеник. Родио се и умро у Панчеву. У Панчеву је завршио основну школу, потом је похађао карловачку и сегединску гимназију, права је завршио у Пешти и Пожуну, и богословију у Вршцу. Отац Васе Живковића, Теодор, био је парох. Године 1855. Васа Живковић је постао удовац, после смрти супруге Анке. Имао је двоје деце, Софију и Теодора. Био је парох Успенског храма, секретар Одбора у Буну, вероучитељ у Панчевачкој реалки. Написао је низ и данас познатих песама. Васа Живковић је 24. 8. 1863. године наименован за вероучитеља на Вишој реалној школи у Панчеву, у којој је радио до 1874. године.

2. Јакоб Цајтлер (Jacob Zeitler), римокатолички катехета. Радио је у Вишој реалки 1867. године.³⁴ Цајтлер је рођен око 1840. године

³¹ На основу школских извештаја извесно је да се ради о Бранку Рајићу.

³² Франц Рихтер је 1869. године постављен за помоћног учитеља немачког језика и књижевности у Вишој реалној школи. (ИАП, Маг. II 6727/1869.) Привремено је био и заменик управитеља школе. „Са реалке”, *Панчевац*, з. 12. 1872.

³³ Видети фусноту број 23.

³⁴ Стојан Трумић, ур, *Панчевачка гимназија* (Панчево: Гимназија „Урош Предић”, 1964), 103.

у Кудрицу. Отац му је био учитељ.³⁵ Студирао је на Универзитету у Инсбруку.³⁶

3. Александар (Бранко) Рајић, ђакон, предавао је српски језик. Радио је у Вишој реалној школи у периоду 1863–1872. Предавао је православну веронауку, географију, историју, физику, јестатвеницу и рачун и у приватној школи Каролине Мулин.³⁷ Бранко Рајић је након завршене богословије у Вршцу постављен за учитеља српског језика у Реалној школи.³⁸ Касније је предавао и латински језик.³⁹ Следеће године постављен је и за панчевачког ђакона. Исте године је Бранков отац затражио дозволу од Магистрата за женидбу сина са Етелком Мошавовић,⁴⁰ којом се Бранко потом и оженио. У Бечу је 1871. године положио професорски испит с *одличним усљехом* и постављен је у панчевачкој Реалци за *свјетлости* професора.⁴¹ Међутим, он је већ следеће године суспендован.⁴² Власти су спровеле и истрагу против њега. Суд га је прогласио невиним, али му није враћена професура. Умро је 1876. године.⁴³ Рођен је као Александар, као грчко име које се на српском именује Бранко. Користио је оба имена.⁴⁴

4. —

5. Јозеф Книр (Josef Knirr), радио је као професор у периоду 1860–1872. Дошао је из Беча.⁴⁵ Постао је директор Царско-краљевске више реалке 1870. школске године и на том положају је био до 1872.

³⁵ Извесно је да се ради о Леополду Цајтлеру, који је радио и као учитељ у Кудрицу.

³⁶ Ласло Сеги, *Свјетлости са данашње територије Војводине на европским универзитетима 1338–1919* (Нови Сад: Архив Војводине, 2010).

³⁷ Спасовић, *Златна вредне: Образовање женске деце у Јужном Банату од 1874. до 1918. године*, 115.

³⁸ ИАП, Маг. II 1693, 1863.

³⁹ ИАП, Маг. II 5863/1871.

⁴⁰ ИАП, Маг. II 2098, 1864.

⁴¹ „Г. Бранко Рајић”, *Панчевац*, 9.5.1871.

⁴² „Суспендован”, *Панчевац*, 30.11.1872.

⁴³ Више о Бранку Рајићу: „Биографски речник писаца из Панчева”, у *Књижевна историја Панчева*, ур. Миодраг Матицки (Панчево: Градска библиотека Панчево, Институт за књижевност и уметност Београд, 2001), 671; Миховил Томандл, *Својеница Панчевачкој српској црквеној певачкој друштва: 1838–1938; Пројам прославе својојошњице* (Панчево: Историјски архив у Панчеву; Српско црквено певачко друштво, 2008), 95, 195–198.

⁴⁴ Александар – заштитник људи, онај који брани људе; Бранко – изведено из Бранко, онај који се брани, бранити.

⁴⁵ ИАП, Маг. II 2702/1860.

године.⁴⁶ Одлуком министра за образовање, која је донета 30. јула 1872. године, Јозеф Книр је именован за професора у Државној реалци у Леполдштату, у Бечу.⁴⁷ Био је и први управник у приватној школи Каролине Мулин.⁴⁸ Поред ћерке Софије, имао је и синове Јохана, Теодора, Хенрија...⁴⁹

6. Фердинанд Мајер (Ferdinand Mayer). Предавао је лепо писање и цртање.⁵⁰ У гимназијској монографији пише да је радио у Вишој реалци у периоду 1872–1875, што се не слаже са подацима из Kais. königl. Militär-Schematismus за 1869. и 1870. годину, што су били званични документи министарства. Фердинанд Мајер је у Панчево дошао вероватно 1866. године.⁵¹

7. Антон Слезак (Anton Slezak). Радио је у Вишој реалци у периоду 1863–1871.⁵² Рођен је 1834. године у месту Требиц (данашња Чешка). Био је римокатолик. Оженио се 1864. године, у Панчеву, Амалијом Јон из Карлсдорфа.⁵³ Предавао је и у приватној школи за женску децу Каролине Тонабауер.⁵⁴

8. Симон Кос (Simon Koss, 1828–?), предавао је аритметику, географију и историју, и физику (по чему га Михајло Пупин спомиње). Може се пронаћи да га именују и као Самуела или Шимона Коса. Рођен је у Кострвици, код Рогашке Слатине у Штајерској. Одрастао је у Блејском Коту.⁵⁵ На основу рескрипта Министарства рата, учитељски кандидат Кос, постављен је за учитеља у Вишој реалној школи, након чега је положио заклетву, 31. децембра 1863. године.⁵⁶ У монографији Гимназији пише да је радио у Вишој реалки у периоду 1863–1871.

⁴⁶ Љиљана Алексић и др, *Гимназија „Урош Предић“ Панчево (1964-2004): њошлосћ, садашњосћ, будућносћ* (Панчево: Гимназија „Урош Предић“, 2008), 20.

⁴⁷ *Verordnungsblatt*, 1872, 355.

⁴⁸ Спасовић, *Злаша вредне: Образовање женске геце у Јужном Банату од 1874. до 1918. године*, 114.

⁴⁹ Јозефов син, Хенри Книр (рођен 2. септембра 1862. године у Панчеву) касније ће постати познати сликар, нарочито после званичног портрета Адолфа Хитлера који је урадио.

⁵⁰ Видети фусноту број 38.

⁵¹ ИАП, Маг. II 2446/1866.

⁵² *Панчевачка гимназија*, 103.

⁵³ Карлсдорф је тадашњи назив за Банатски Карловац.

⁵⁴ Видети фусноту број 38.

⁵⁵ Stanislav Južnić, „Prvi Teslovi stiki z vakuumskimi tehnikami“, *Vakuumist*, 33/4 (2013): 30.

⁵⁶ ИАП, Маг. II 40/1864.

9. Јозеф Јевшенег (Joseph Jevschenag, 1831–1869) је био пореклом из Штајерске. Дошао је у панчевачку Нижу реалну школу 1858. године.⁵⁷ Тада се у Панчеву оженио Терезијом Кирш. Кум им је био Игњат Вајферт.⁵⁸ Године 1863. докторирао је филозофију на универзитету у Грацу. Исте године унапређен је за провизорног (привременог) директора школе.⁵⁹ Директор Више реалне школе био је до 1869. године, када је умро од туберкулозе, у 38. години живота. Био је римокатолик.⁶⁰ Први директор Више реалне школе у Панчеву. Јозеф Јевшенег предавао је природне науке у приватној школи за женску децу Елизабете Дамјановић.⁶¹

10. Емил Тонабауер (Emil Thonabauer) је рескриптом Министарства рата 1864. године, као квалификовани приватни учитељ, постављен за учитеља историје и географије у Реалној школи.⁶² Био је главни сарадник у листу *Панчевачки недељни лист*.⁶³ Радио је у Вишој реалци у периоду 1863–1868.⁶⁴ Предавао је и у приватној школи за женску децу Каролине Тонабауер.⁶⁵ Године 1870. је прешао у Реалну школу у Вајдхофену (Аустрија).⁶⁶

11. Карл Клеклер (Karl Klekler, 1842–1901) је предавао физику, геометрију и опште математику. Рођен је у Бечком Новом Месту (Wiener Neustadt). Радио је у Вишој реалци у периоду 1865–1871. Предавао је и у приватној школи за женску децу Каролине Тонабауер.⁶⁷ Оженио се 1867. године Хедвигом, ћерком панчевачког управника поште Антона Шајбера.⁶⁸ Карл Клеклер активно се бавио физиком. Објављивао је радове (у периоду док је радио у Панчевачкој реалци, 1869) из области кинетичке теорије гасова и термодинамике (Klekler, Karl. 1869. *Die Grundzüge der mechanischen Wärmetheorie, Sechster Jahresbericht über die k. k. Oberrealschule in der Militärgrenz-Communität*

⁵⁷ ИАП, Маг. II 3918/1858.

⁵⁸ Матична књига венчаних Римокатоличке цркве у Панчеву, 1859. година.

⁵⁹ ИАП, Маг. II 2839/1863.

⁶⁰ Матична књига умрлих Римокатоличке цркве у Панчеву, 1869. година.

⁶¹ Видети фусноту број 49.

⁶² ИАП, Маг. II 1233/1864.

⁶³ Срећко Миликер, *Историја града Панчева* (Панчево: Историјски архив у Панчеву, 2004), 126.

⁶⁴ *Панчевачка гимназија*, 1964, 102.

⁶⁵ Видети фусноту број 38.

⁶⁶ ИАП, Маг. II 4487/1870.

⁶⁷ Видети фусноту број 38.

⁶⁸ ИАП, Маг. II 1366/1867. *Матична књига венчаних Римокатоличке цркве у Панчеву*, 1867.

Pančova. Pancsova: Anton Siebenhaar. 3–18).⁶⁹ Када је прешао у Ријеку, у листу *Панчевац*, иначе веома критички настројеном према професорима који нису били Срби, наведено је да „са г. Клеклером губи реалка врло ваљана професора. Он је био узор и врло љубљен учитељ најбољих ђака”.⁷⁰ Након Панчева је до 1878. био професор математике на Морнарничкој академији у Ријеци. Крајем 19. века био је директор Више реалке у Линцу.⁷¹

12. Франц Когелман (Franz Kogelman) је са функције учитеља Реалне гимназије у Обершицену (Oberschützen), Аустрија, постављен за провизорног учитеља хемије у панчевачкој Вишој реалној школи, али уз обавезу да накнадно полаже учитељски испит за Вишу реалну школу.⁷² Међутим, у Панчеву није остао целе школске 1871/72. године.

13. Франц Софка (Franz Sofka, 1839–1908), професор. Оженио се 1864. године у Панчеву Малвином Томић.⁷³ Био је римокатолик.⁷⁴ Радио је у Вишој реалци у периоду 1863–1871.⁷⁵ Предавао је и у приватној школи за женску децу Каролине Тонабауер.⁷⁶ Министар образовања га је именовао 24. јуна 1872. године за професора на Царско-краљевској немачкој вишој реалној школи у Прагу.⁷⁷

14. Антон Гаспарини (Anton Gasparini), професор. По одлуци Министарства рата постављен је 1865. године за учитеља немачког језика и литературе у Реалној школи.⁷⁸ Радио је у Вишој реалној школи у периоду 1866–1871.⁷⁹ Поред Клеклера, у *Панчевцу* је похваљен и Гаспарини, да се код њега могло учити и да се учило.⁸⁰ Може се пронаћи

⁶⁹ Станислав Јужнић, “Школовање Николе Тесле – личности и догађаји који су обележили овај период научниковог живота”, *Phlogiston*, 24 (2016).

⁷⁰ „Дописи”, *Панчевац*, 3.10.1871.

⁷¹ Видети фусноту број 56.

⁷² ИАП, Маг. II 5050/1871.

⁷³ Малвина је рођена у Митровици али, извесно је да је са родитељима (пуконик Карл Томић и Амалиа, рођена Граф) прешла у Панчево пре брака са Софком. Малвина је умрла у Панчеву 1881. године, у 34 години живота. Име *Малвина Софка* проналазимо на надгробном споменику породице Граф на римокатоличком гробљу у Панчеву.

⁷⁴ Матична књига венчаних Римокатоличке цркве у Панчеву, 1864. година.

⁷⁵ *Панчевачка гимназија*, 1964, 103.

⁷⁶ Видети фусноту број 38.

⁷⁷ *Verordnungsblatt*, 1872, 308.

⁷⁸ ИАП, Маг. II 1598/1865.

⁷⁹ Видети фусноту број 38.

⁸⁰ „Дописи”, *Панчевац*, 3.10.1871.

Слика 5. Карикатура: 1. Васа Живковић, 2. Јакоб Цајтлер, 3. Бранко Рајић, 4. -, 5. Јозеф Книр, 6. Фердинанд Мајер, 7. Антон Слезак, 8. Симон Кос, 9. Јозеф Јевшенаг, 10. Емил Тонабауер, 11. Карл Клеклер, 12. Франц Когелман, 13. Франц Софка, 14. Антон Гаспарини, 15. Петер Грасл, 16. Јохан Шнебергер, 17. Јован Јанковић

и податак да је Антон Гаспарини радио у Нижој поморској реалној школи (Marine Unter Realschule) у Пули 1872. године.⁸¹ У Пулу је прешао 1871. године.

15. Петер Грасл (Peter Grassl, 1827–1915), професор географије и историје.⁸² Рођен је у Нађмарошу.⁸³ Завршио је виши педагошки курс у Бечу, након чега је 1853. године постављен за помоћног техничког учитеља у панчевачкој Нижој реалној школи.⁸⁴ Потом је унапређен за техничког учитеља.⁸⁵ Био је римокатолик.⁸⁶ Наредне године је добио

⁸¹ *Kais. königl. Militär-Schematismus*, 1873, 677.

⁸² Предавао је у приватној школи за женску децу Елизабете Дамјановић те предмете. Спасовић, *Злаша вредне: Образовање женске деце у Јужном Банату од 1874. до 1918. године*, 114.

⁸³ Нађмарош (немачки: *Freistadt*) је град који се данас налази на северу Мађарске. *Машична књија венчаних Римокатоличке цркве у Панчеву*, 1855. година.

⁸⁴ ИАП, Маг. II 3981/1853. Маг. II 4891/1853. Маг. II 4961/1853.

⁸⁵ ИАП, Маг. II 2366/1855.

⁸⁶ ИАП, Маг. II 5451/1854.

одобрење за женидбу са Аном Хованицки из Панчева.⁸⁷ Слободним данима (недеља, празник) радио је у Војној граници и као путујући учитељ домаћинства и пољопривреде.⁸⁸ Радио је у Вишој реалки у периоду 1860–1880.⁸⁹ Био је издавач месечника *Школски ђријашељ за ц. к. војничку ђраницу* 1. 1. 1871.⁹⁰

16. Јохан Шнебергер (Johann Schneeberger, 1825–1900), пастор (парох). Рођен је Шопрону⁹¹ у Мађарској, где је похађао основну школу. Теологију је студирао у Тибингену, Јени и Халеу. Код Елизабете Дамјановић предавао је евангелистичку веронауку и француски језик.⁹² Радио је у Вишој реалци у периоду 1860–1875.⁹³ Био је свештеник у Лугошу, а од 1854. године парох Евангелистичке општине у Панчеву. На том месту је остао све до 1876. године када одлази у Врбас, где је након дужег службовања преминуо. Био је ожењен Матилдом Грубер и имао је много деце.⁹⁴

17. Јован Јанковић (Јоhаn Јаnковић), послужитељ. Радио је у Вишој реалки од њеног оснивања, као и све време док је Михајло Пупин ишао у ту школу.

Разлика између личности на карикатури и наведених професора у *Царско краљевским Војним шемама* за 1870. и 1871. годину, била је у: Рајићу, Јевшенагу, Когелману, Шнебергеру, као и Франц Рихтеру, кога нема на карикатури (једна личност са цртежа није обележена!), а који је радио у Вишој реалки у периоду 1870–1880.⁹⁵

Интересантно је да су Михајло Пупин и Франц Софка „заједно” отишли 1872. године у Праг.

У доле наведеном тексту, који представља сећање Уроша Пређића, извесно је се ради о Фердинанду Мајеру:⁹⁶

⁸⁷ ИАП, Маг. II 3594/1854.

⁸⁸ ИАП, Маг. II 2244/1870. Маг. II 161/1871.

⁸⁹ *Панчевачка гимназија*, 1964, 102.

⁹⁰ Миликер, *Историја града Панчева*, 120.

⁹¹ Шопрон (немачки: Ödenburg) данас се налази на северозападу Мађарске.

⁹² Видети фусноту број 49.

⁹³ Видети фусноту број 38.

⁹⁴ Георг Швалм, *Историја Евангелистичке црквене општине АВ у Панчеву* (Панчево: Историјски архив у Панчеву, 2018), 28, 34, 103.

⁹⁵ Видети фусноту број 38.

⁹⁶ Никола Конески, „Учитељи и ученици Ниже/Више реалне школе у Панчеву од 1851. до 1872. године”, *Гласник музеја Баната – Прилози за науку, уметност и културу*, 20 (2018): 34.

„Цртање ‘слободном руком’ (за разлику од геометријског цртања) учило се у аустријским реалним школама двапут по два узастопна часа недељно. Професор цртања у Панчеву био је један мали гуравко, Бечлија који је презирао Србе, називајући их *Kukuruzfresser* – и за 40 година службовања међу претежно српским ученицима није научио ниједне речи српске, чак ни псовке које је најчешће могао чути. Разуме се да ни ђаци нису њега ни волели ни поштовали; она два часа цртања сматрали су или као часове одмора или су учили за то време дуге предмете. Професор би се највише бавио у свом кабинету до сале за цртање, а мене би као највреднијег и најбољег цртача, остављао да пазим на ред. Када би граја постала одвећ гласна, појавио би се у сали и питао ме ко су кривци. Не добивши прецизна одговора рекао би ми прекорно: ‘И ви сте као и остали, – вук у овчијој кожи’. Један шаљивчина – потоњи доктор Данкун – стаде озбиљно пред њега са речима: ‘Herr Professor heuer sind die Eier ungeheuer teuer!’ Буран смех!”⁹⁷

8. Закључак

Михајло Пупин је у својој аутобиографији споменуо само вероучитеља Васу Живковића, професора физике Симона Коса и врло извесно Јохана Шнебергера (не именујући га).

Михајло Пупин је у Панчеву похађао, и завршио, 4. разред Главне школе 1867/68. године. Након тога, 1868. године, уписује Вишу реалну школу и завршава је са 5. разредом, 1872. године, када је „морао” да настави школовање у Прагу.

У овом раду изнета је теза да је Михајло Пупин похађао троразредну тривијалну школу у Црепаји, чиме је почетак његовог школовања доведен у годину 1862.

Карикатура-цртеж Франца Софке је највероватније урађен у периоду 1870–72. године, што значи у време када је Михајло Пупин похађао Панчевачку реалку, и људи са цртежа предавали су Михајлу Пупину. Период је одређен на основу података када је који професор радио у Вишој реалној школи. Није потпуно разјашњено ко је, и у ком разреду, предавао Михајлу Пупину одређени предмет, и то је „простор” за ново истраживање и нови рад.

⁹⁷ Гарић, *Аушлойоршреїї Уроша Прегућа 1857-1953*, 46–47.

Извори

Историјски архив у Панчеву, Ф. 4 Магистрат муниципалног града Панчева, Ф. 13. Гимназија „Урош Предић”, Панчево (1863–1964).

Fünfter Jahresbericht über die Kaiserl. Königl. Oberrealschule in der Militärgrenz-Communityt Pančova : für das Studienjahr 1868. Wien: A. Pichler's Witwe und Sohn.

Militär-Shematismus des Österreichischen Kaiserthumes, Aus der k.k. Hof- und Staatsdruckerei. Wien: 1861. 1866, 1867, 1870, 1871.

Verordnungsblatt für den Dienstbereich des Ministeriums für Cultus und Utnerricht. Verlag des k.k. Ministeriums für Cultus und Unterricht. Wien: 1871, 1872.

Извори преузетих илустрација

Слика 1. Народни музеј Зрењанин.

Слика 2. Историјски архив у Панчеву, збирка разгледница.

Слика 3. *Haupt-Schulen (Ober-Schulen) Militar-Shematismus des Osterreichischen Kaiserthumes dur 1868, 753.*

Литература

1. Алексић, Љиљана, Станко Костић, Бранислав Пантић, Елизабета Милошевић и Горан Лајт. *Гимназија „Урош Предић” Панчево (1964-2004): њрошлосиј, садашњосиј, бугућносиј.* Панчево: Гимназија „Урош Предић”, 2008.
2. Гарић, Дарко, ур. *Аушјоршјреш Уроша Предића 1857-1953.* Београд: Карић фондација, 2003.
3. Ердељановић, Јован. *Срби у Банају – насеља и сјановнишјво.* Нови Сад: Матица Српска, Прометеј, 1992.
4. Јужнић, Станислав. „Школовање Николе Тесле – личности и догађаји који су обележили овај период научниковог живота“. *Phlogiston*, 24 (2016):15–98.
5. Јуžнић, Stanislav. Prvi Teslovi stiki z vakuumskimi tehnikami. *Vakuumist*, 33/4 (2013): 22–33.
6. Ковачевић, Душко М. *Васа Живковић: живои, рад и њеснишјво.* Панчево: Народна библиотека „Вељко Влаховић”; Београд: Народна библиотека Србије; Нови Сад: Матица Српска, Војвођанска академија наука и уметности, 1990.

7. Конески, Никола. „Учитељи и ученици „Главне школе” у Панчеву од 1853. до 1871. године”. *Гласник музеја Баната – Прилози за науку, уметност и културу*, 19 (2017).
8. Конески, Никола. „Учитељи и ученици Ниже/Више реалне школе у Панчеву од 1851. до 1872. године”. *Гласник музеја Баната – Прилози за науку, уметност и културу*, 20 (2018).
9. Мартиновић, Драгољуб и Драгољуб Цуцић. *Научник, професор, изумитељ и родољуб Михајло Игворски Пупин*. Идвор: Дом културе „Михајло Пупин”; London: Global Publishing Ltd, 2018.
10. Миликер, Срећко. *Историја рада Панчева*. Панчево: Историјски архив у Панчеву, 2004.
11. Пупин, Михајло. *Са њашњака до научњака*. Велики Бечкерек: Матица Српска, 1929.
12. Сеги, Ласло. *Судбине са данашње историје Војводине на европским универзитетима 1338-1919*. Нови Сад: Архив Војводине, 2010.
13. Спасовић, Ивана Б. *Златна вредна: Образовање женске деце у Јужном Банату од 1874. до 1918. године*. Панчево: Историјски архив у Панчеву, 2014.
14. Трумић, Стојан, ур. *Панчевачка гимназија 1863/64-1963/64*. Панчево: Гимназија „Урош Предић”, 1964.
15. Тодоровић, Милан и Елза Хеш. *Историја школа у Панчеву у XVIII и XIX веку (I део)*. Панчево: Историјски архив у Панчеву, 1987.
16. Цуцић, Драгољуб. „О проти Васи Живковићу и Михајлу Пупину”. У *Зборник радова са скупа поводом 150 година од рођења Михајла Пупина, уредник Драгољуб Мирјанић*, 19-27. Бања Лука: Академија наука и умјетности РС, 2004.
17. Цуцић, Драгољуб. „О пресудном утицају проте Васе Живковића на Михајла Пупина приликом његовог одласка у Праг”. У *Зборник радова са 11. Конгреса физичара Србије и Црне Горе, уредници Никола Коњевић, Борко Вујичић и Предраг Мирановић*, 9, 13–16. Петровац: Друштво физичара Србије и Црне Горе, 2004.
18. Цуцић, Драгољуб. „150 година од поласка у школу Михајла Пупина у Панчево”. У *Прилози историји рада Панчева, уредник Александар Ђорђевић*, 144-161. Панчево: Регионални центар за таленте „Михајло Пупин”, 2017.
19. Швалм, Георг. *Историја Евангелистичке црквене општинe АВ у Панчеву*. Панчево: Историјски архив у Панчеву, 2018.

Dragoljub A. Cucić

Regional Talent Centre “Mihajlo Pupin”, Pančevo

Nikola Koneski

University of Belgrade, Faculty of Philosophy, Master Academic Studies of History, Belgrade

MIHAJLO PUPIN'S EDUCATION BEFORE LEAVING PANČEVO IN 1892

Michael Pupin studied, first the *k.k. Hauptschule*, then the *k.k. Oberrealschule* in Panchevo, from 1867 to 1872. The paper presents the teachers of Michael Pupin in Idvor and Crepaji, as well as all those who taught him at the *k.k. Hauptschule* and the *k.k. Oberrealschule* in Panchevo, under full name and surname. A large number of data presented in the paper are presented to the public for the first time. Also, based on the acquired information, the chronology of Michael Pupin's education was shown until his departure to Prague.

Key words: Michael Pupin, Panchevo, education

*Прихваћено за објављивање на сасијанку
Уређивачкој одбора 5. 7. 2019.*